

3 · 4

31 / 1983

***Slovenský
národopis***

Na obálke: 1. strana: Matka s dieťaťom. Lučivná, o. Poprad. Foto J. Nový, 1959,
Archív NÚ SAV

4. strana: Rodina. Detail z tabulovej maľby Majstra Pavla z Levoče. Levoča, okolo r. 1520. Tento, ako aj ostatné historicky staršie obrazové doklady, sú z pripravovanej práce PhDr. Sone Kovačevičovej, CSc. o ikonografických materiáloch dokladajúcich život ľudu na Slovensku od VIII. do XVIII. storočia.

Obrazový dokumentárny materiál v čísle poukazuje na historické korene a vývin tradícií rodinného života a spolunažívania, ktorého jednotlivé elementy a zložky pretrvávajú dodnes.

HLAVNÁ REDAKTORKA
Božena Filová

VÝKONNÁ REDAKTORKA
Viera Gašparíková

REDAKČNÁ RADA

Ján Botík, Soňa Burlasová, Václav Frolec, Emília Horváthová, Soňa Kovačevičová, Igor Krištek, Milan Leščák, Ján Michálek, Ján Mjartan, Štefan Mruškovič, Viera Nosáľová, Adam Pranda, Antonín Robek

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

ÚLOHA RODINY V ETNOKULTÚRNYCH PROCESOCH V PODMIENKACH SOCIALIZMU

- Úvod (Božena Filová) 344
- Filová, B. (ČSSR): Súčasná rodina ako miesto pôsobenia tradícií spôsobu života 350
- Drobiževová, L. M. (ZSSR): Etnosociologické štúdium rodiny v ZSSR a možnosti porovnávacích výskumov 361
- Todorov, D. (BLR): Obsah, štruktúra a intenzita kultúrneho využitia súčasnej bulharskej rodiny 367
- Biernacka, M. (PLR): Rodinné vzťahy a väzby v dedinskej spoločnosti — tradície a premeny 377
- Morvayová, J. (MLR): Premeny rodinných sviatkov v období socializmu 386
- Griepentrogová, G. (NDR): K niektorým zmenám v partnerských vzťahoch v manželstvách a rodinách pracovne aktívneho obyvateľstva magdeburskej oblasti medzi rokmi 1900 až 1960 399
- Radovanovičová, M. (SFRJ): Podstatné znaky súčasných procesov premien v dedinskej rodine v Srbsku (Etnologický aspekt) 407
- Ždanková, T. A. (ZSSR): Štúdium zmien v tradičnej štruktúre rodiny u národov Strednej Ázie v podmienkach socializmu 414
- Makavejevová, L. (BLR): Etnosociálne aspekty rozvoja súčasných manželských a rodinných vzťahov 427
- Kašubová, M. S. (ZSSR): Tradície a inovácie vo vnútorodinných vzťahoch u národov Juhoslávie 435
- Szyferová, A. (PLR): Procesy premien kultúrnej tradície v miešaných manželstvách na území severného Poľska 445
- Antonić, D. (SFRJ): Autorita starešinu v tradičnej a súčasnej rodine 454
- Divacová, Z. (SFRJ): Súčasná transformácia úloh členov rodiny v obradoch 459
- Provazník, D. (ČSSR): Teoreticko-metodologické problémy výskumu rodiny (Sociologické hľadisko) 466
- Malá, E. (ČSSR): Vplyv kultúrnej orientácie rodiny na kultúrny vývoj detí (Sociologická analýza diferencovaných typov rodín) 479
- Robek, A. (ČSSR): Integrační a desintegrační tendence malé etnické skupiny 487
- Heroldová, I. (ČSSR): Predávaní etnokultúrnych informácií v etnicky homogenných a etnicky heterogenných rodinách 494
- Pranda, A. (ČSSR): Základné činitele procesu prenášania etnokultúrnych tradícií 501
- Kandert, J. (ČSSR): Štruktúra rodiny a tradície 517
- Salner, P. (ČSSR): K postaveniu osôb v dôchodkovom veku v súčasnej vidieckej rodine 524
- Ratica, D. (ČSSR): Rodinná výchova ako forma intergeneračného prenosu etnokultúrnych tradícií 534
- Čukan, J. (ČSSR): K problematike rodinného života baníckej dediny v kapitalizme a v socializme 541
- Štibrányiová, T. (ČSSR): Neúplné rodiny ako problém etnografického štúdia 552
- Rychlíková, M. (ČSSR): K niektorým problémom postavenia ženy v dôchodkovom veku v dedinskej ro-

dine	557	C. Zálešák: Folklórne hnutie na Slovensku (Milan Leščák)	648
Sigmundová, M. (ČSSR): K otázke tradície jedného dieťaťa v rodine	561	Umění a řemesla (Viera Feglová)	649
Stoličná, R. (ČSSR): Vplyv rodiny na udržiavanie tradičných prvkov v stravovaní	569	Kniha o Faustovi (Zora Vanovičová)	650
Profantová, Z. (ČSSR): Antitéza — funkčný prostriedok vyjadrenia patriarchálno-rodinných vzťahov v slovenských prísloviach	575	P. Horák: Struktura a dějiny. Ke kritice filosofického strukturalismu ve Francii (Rasta Stoličná)	651
Kočiš, F. (ČSSR): Kultúra jazykového prejavu v rodine	582	Sozialkultur der Familie (Peter Salner)	652
Gašpariková, V. (ČSSR): Rodina a rozprávačská tradícia	588	Nestelberg (Ema Drábiková)	654
Kiliánová, G. (ČSSR): Význam medzigeneračných vzťahov pre transmisiu ľudovej prózy na Kysuciach	593	Staryj Peterburg (Adam Pranda)	656
Krekovičová, E. (ČSSR): Miesto rodiny v mechanizme fungovania a transmisie piesní v dedinskom prostredí	601	The Future of pastoral Peoples (Peter Podolák)	658
		Geschichte der deutschen Volksdichtung (Mária Kosová)	660
		Truhen und Kästchen (Eva Večerková)	661
		OBSAH 31. ROČNÍKA	663
		СОДЕРЖАНИЕ	
ROZHLADY		РОЛЬ СЕМЬИ В ЭТНОКУЛЬТУРНЫХ ПРОЦЕССАХ В УСЛОВИЯХ СОЦИАЛИЗМА	
Pozdrav Michalovi Markušovi k sedemdesiatke (Adam Pranda)	607	Введение (Божена Филова) :	344
Vývoj záujmu o etnografický výskum rodiny a jeho súčasné tendencie v západnej etnografii (Viera Urbančová)	611	Филова, Божена (ЧССР): Современная семья как место воздействия традиций образа жизни	350
K otázke etnokultúrneho charakteru súčasnej rodiny v západnej Afrike (Juraj Vámoš)	617	Дробижева, Л. М. (СССР): Этносоциологическое изучение семьи в СССР и возможности сравнительных исследований	361
Medzinárodná konferencia MKKKB v Szentendre (Ján Botík)	619	Тодоров, Д. (Булгария): Содержание, структура и интенсивность культурного потребления в современной болгарской семье	367
Pracovný seminár o etnických procesoch (Magdaléna Paríková)	625	Биернацка, М. (Польша): Семейные отношения в деревенском обществе — традиция и перемены	377
Činnosť Slovenskej národopisnej spoločnosti pri SAV v roku 1982 (Peter Salner)	628	Морван, Й. (Венгрия): Перемены семейных праздников в период социализма	386
RECENZIE A REFERÁTY		Грипентрог, Г. (ДДР): К некоторым изменениям в партнерских отношениях в браке и семье активного трудового населения деревень Магдебургской области в период 1900—1960 гг.	399
Socializace vesnice a proměny lidové kultury (Adam Pranda)	632	Радованович, М. (Югославия): Существенные знаки современных процессов изменений в деревенской семье в Сербии	407
R. Jeřábek a kol.: Proměny jihomoravské vesnice (Ján Podolák)	634	Жданко, Т. А. (СССР): Изучение изменений традиционной структуры семьи у народов Средней Азии в условиях социализма	414
Stratigraphische Probleme der Volksmusik in den Karpaten und auf dem Balkan (Soňa Burlasová)	637	Макавеева, Л. (Булгария): Этносоциальные аспекты развития современных супружеско-семейных отношений	427
Opera ethnologica 8. ČSAV — Etnografický atlas I. (Peter Slavkovský)	639		
J. Podolák: Tradičné ovčiarstvo na Slovensku (Viera Urbančová)	640		
V. Nosálová: Slovenský ľudový odev (Viera Urbančová)	642		
J. Paličková-Pátková: Ludové kožušnictvo na Slovensku (Viera Urbančová)	644		
M. Komorovská: Slovenské črπάky (Jarmila Paličková - Pátková)	647		

Кашуба, М. С. (СССР): Традиции и инновации во внутрисемейных отношениях у народов Югославии	435
Шифер, А. (Польша): Перемены культурной традиции в смешанных браках в северных областях Польши	445
Антониц, Д. (Югославия): Авторитет старейшины в традиционной и современной семье	454
Дивац, З. (Югославия): Современные трансформации ролей членов семьи в обрядах	459
Провазник, Д. (ЧССР): Теоретико-методологические проблемы семьи в ЧССР	466
Мала, Э. (ЧССР): Влияние культурной ориентации семьи на культурное развитие детей	479
Робек, А. (ЧССР): Тенденции интеграции и десинтеграции небольшой этнической группы	487
Херолдова, И. (ЧССР): Передача этнокультурной информации в этнически однородных и этнически неоднородных семьях	494
Пранда, А. (ЧССР): Основные факторы процесса передачи этнокультурных традиций	501
Кандерт, И. (ЧССР): Структура семьи и традиция	517
Салнер, П. (ЧССР): К положению лиц пенсионного возраста в современной словацкой деревенской семье	524
Ратица, Д. (ЧССР): Семейное воспитание как форма межпоколенной передачи этнокультурной информации	534
Чукан, Я. (ЧССР): К проблематике семейной жизни шахтерской деревни при капитализме и при социализме	541
Штибрани, Т. (ЧССР): Неполные семьи как проблема этнографического изучения	552
Рихликова, М. (ЧССР): Положение женщины пенсионного возраста в семье в начале 80-х годов 20-го века	557
Сигмундова, М. (ЧССР): К вопросу традиции системы одного ребенка в семье	561
Столична, Р. (ЧССР): Влияние семьи на сохранение традиционных элементов в питании	569
Профантова, З. (ЧССР): Антитеза — функциональное средство выражения патриархально-семейных отношений в словацких пословицах	575
Кочиш, Ф. (ЧССР): Культура языкового проявления в семье	582
Гашпарикова, В. (ЧССР): Семья и рассказчицкая традиция	588

Киллианова, Г. (ЧССР): Значение межпоколенных отношений для трансмиссии народной прозы на Кисуцах	593
Крековичова, Э. (ЧССР): Место семьи в механизме функционирования и трансмиссии песни в деревенской среде	601

ОБЗОРЫ

Юбилей Д-ра Михала Маркуша, канд. наук (Адам Пранда)	607
Развитие интереса к этнографическому исследованию семьи и его современные тенденции в западной этнографии (Вера Урбанцова)	611
К вопросу этнокультурного характера современной семьи западной Африки (Юрай Валоши)	617
Международная конференция МКККБ в Сентендре (Ян Ботик)	619
Рабочий семинар о этнических процессах (Магдалена Парикова)	625
Деятельность Словацкого этнографического общества САН в 1982 г. (Петер Салнер)	628

РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ

СОДЕРЖАНИЕ ЖУРНАЛА ЗА 31-й ГОД ИЗДАНИЯ

INHALT

DIE AUFGABE DER FAMILIE IN DEN ETHNOKULTURELLEN PROZESSEN IN DEN BEDINGUNGEN IN SOZIALISMUS	
Einleitung (B. Filová)	344
Filová, Božena (ČSSR): Die gegenwärtige Familie als Wirkungsort der Traditionen der Lebensweise	350
Drobiževa, L. M. (UdSSR): Ethno-soziologisches Studium der Familie in der UdSSR und die Möglichkeiten der komparativen Forschungen	361
Todorov, D. (Bulgarien): Inhalt, Struktur und Intensität des Kulturverbrauches in der heutigen bulgarischen Familie	367
Biernacka, M. (Polen): Familienbeziehungen in der Dorfgemeinschaft	377
Morvay, J. (Ungarn): Die Wandlungen der Familienfeiertage in der Epoche des Sozialismus	386
Griepentrog, G. (DDR): Zu einigen Veränderungen der Partnerbeziehun-	

gen in den Ehen und Familien der werkstätigen Dorfbevölkerung der Magdeburger Börde zwischen 1900 und 1960	399	sion ethnokultureller Informationen zwischen den Generationen	534
Radovanović, M. (Yugoslawien): Wesentliche Merkmale der gegen- wärtigen Veränderungsprozesse in der dörflichen Familie in Serbien	407	Čukan, J. (ČSSR): Zur Problematik des Familienlebens in den Bergen- arbeiterdörfern im Kapitalismus und im Sozialismus	541
Ždanko, T. A. (UdSSR): Studium der Veränderungen in der traditionellen Familienstruktur der Völker in der Mittleren Asien in der sozialistischen Bedingungen	414	Štibrányiová, T. (ČSSR): Die un- vollständigen Familien als Problem des ethnographischen Studiums	552
Makaveeva, L. (Bulgarien): Ethno- soziale Aspekte in der Entwicklung der heutigen Ehe- und Familienbe- ziehungen	427	Rychlíková, M. (ČSSR): Die Stel- lung der Frau im Rentenalter in der Familie zu Beginn der achziger Jahre des 20. Jahrhunderts	557
Kašuba, M. S. (UdSSR): Traditionen und Innovationen in den Interfami- lienbeziehungen der Völker Yugosla- wiens	435	Sigmundová, M. (ČSSR): Zur Fra- ge des Einkindsystems in der Fami- lie	561
Szyfer, A. (Polen): Die Veränderun- gen in der Volkskultur und das Wir- ken der Tradition in den Mischehen in den nördlichen Gebieten Polens	445	Stoličná, R. (ČSSR): Die Einfluss der Familie auf die Beibehaltung traditioneller Elemente in der Bekös- tigung	569
Antonić, D. (Yugoslawien): Die Autorität des Stammesältesten in der traditionellen und in der heutigen Familie	454	Profantová, Z. (ČSSR): Die Anti- these — ein funktionelles Mittel patri- archale Familienbeziehungen in den slowakischen Sprichwörtern aus- zudrücken	575
Divac, Z. (Yugoslawien): Die derzei- tigen Veränderungen in den Rollen der Familienglieder bei den Zeremonien in der Familie	459	Kočiš, F. (ČSSR): Die Kultur der sprachlichen Äusserungen in der Fami- lie	582
Provazník, D. (ČSSR): Theore- tisch-methodologische Probleme bei der Erforschung der Familie in der ČSSR	466	Gašparíková, V. (ČSSR): Die Fami- lie und die Erzähltradition	588
Malá, E. (ČSSR): Der Einfluss der kul- turellen Orientierung der Familie auf die Kulturentwicklung der Kin- der	479	Kiliánová, G. (ČSSR): Die Bedeu- tung der Beziehungen zwischen den Generationen für die Transmission der volkstümlichen Prosa im Kysuce- Gebiet	593
Robek, A. (ČSSR): Integrations- und Desintegrationstendenzen einer klei- ner ethnischen Gruppe	487	Krekovičová, E. (ČSSR): Die Stel- lung der Familie im Mechanismus der Funktion und Transmission der Volkslieder in der dörflichen Um- welt	601
Heroldová, I. (ČSSR): Die Übergabe ethnokultureller Informationen in ethnisch homogenen und ethnisch he- terogenen Familien	494	RUNDSCHAU	
Pranda, A. (ČSSR): Grundlegende Faktoren des Prozesses der Trans- mission ethnokulturellen Traditio- nen	501	Gruss für PhDr. Michal Markuš, CSc. zum 70. Geburtstag (Adam Pranda)	607
Kandert, J. (ČSSR): Die Struktur der Familie und die Tradition	517	Entwicklung des Interesses für die eth- nographische Forschung der Familie und ihre gegenwärtige Tendenzen in der westlichen Ethnographie (Viera Urbanová)	611
Salner, P. (ČSSR): Die Position der Personen im Rentenalter in der heuti- gen slowakischen ländlichen Fami- lie	524	Zur Frage des ethnokulturellen Cha- racters der gegenwärtigen Familie in Westafrika (Juraaj Vámoš)	617
Ratica, D. (ČSSR): Die Erziehung in der Familie als Form der Transmis-		Internationale Konferenz IKKKB in Szentendre (Ján Botík)	619
		Arbeitsseminar über die ethnischen Prozesse (Magdaléna Paríková)	625
		Tätigkeit der Slowakischen ethnogra- phischen Gesellschaft bei der Slowa-	

kischen Akademie der Wissenschaften im Jahre 1982 (Peter Salner) . 628

BÜCHERBESPRECHUNGEN UND REFERATE

CONTENTS

ROLE OF THE FAMILY IN ETHNO-CULTURAL PROCESSES UNDER THE CONDITIONS OF SOCIALISM

Introduction (Božena Filová)	344
Filová, Božena (Czechoslovakia): The present day family as the place of activity of the traditions charac- terizing the way of life	350
Drobiževa, L. M. (USSR): The eth- nosociological study of the family in the USSR and the possibilities of comparative researches	361
Todorov, D. (Bulgaria): The content, structure and intensity of the present Bulgarian family	367
Biernacka, M. (Poland): The family relationships in the rural communi- ty — traditions and transformations	377
Morvay, J. (Hungary): The transfor- mations of family holidays in the pe- riod of socialism	386
Griepentrog, G. (GDR): On some changes affecting the relationships of partners in marriages and families of the population of Magdeburg region actively involved in the working pro- cess of a small ethnical group	399
Radovanović, M. (Yugoslavia): The fundamental features of the re- cent transformation processes in the village family in Serbia	407
Ždanko, T. A. (USSR): The investi- gation of changes in the traditional family structure in the Middle Asia nations under socialism	414
Makaveeva, L. (Bulgaria): The eth- nosocial aspects in the development of the present day matrimonial and family relationships	427
Kašuba, M. S. (USSR): Traditions and innovations in the intrafamily re- lationships of Yugoslavia nations	435
Szyfer, A. (Poland): The transforma- tions of folk culture and acting of traditions in the mixed families of the northern regions of Poland	445
Antonić, D. (Yugoslavia): The authority of the senior in the tradi- tional and present day family	454
Divac, Z.: (Yugoslavia): The present- day transformations concerning the	

tasks of the family members in ce- remonies	459
Provazník, D. (Czechoslovakia): Theoretical and methodological prob- lems of the family research	466
Malá, E. (Czechoslovakia): The in- fluence of cultural orientation of the family on cultural development of the children	479
Robek, A. (Czechoslovakia): The in- tegration and disintegration tenden- cies of a small ethnical group	487
Heroldová, I. (Czechoslovakia): The transmission of ethnocultural infor- mation in ethnically homogenous and heterogenous families	494
Pranda, A. (Czechoslovakia): The ba- sic factors representing the process of transmitting the ethnocultural tra- ditions	501
Kandert, J. (Czechoslovakia): The structure of family and the tradition	517
Salner, P. (Czechoslovakia): On the status of persons at the retirement age in the present day village family	524
Ratica, D. (Czechoslovakia): The fa- mily upbringing as a form of inter- generation transmission of the eth- nocultural traditions	534
Čukan, J. (Czechoslovakia): On the problems related to the family life of miner's village in capitalism and so- cialism	541
Štibrányiová, T. (Czechoslovakia): Incomplete families as a problem of ethnographical study	552
Rychlíková, M. (Czechoslovakia): On some problems concerning the po- sition of women of retirement age in the village family	557
Sigmundová, M. (Czechoslovakia): To the question dealing with the tra- dition of a single child in family	561
Stoličná, R. (Czechoslovakia): The family influence on preserving the traditional elements in food	569
Profantová, Z. (Czechoslovakia): Antithesis — a functional means of expressing the patriarchal—family relationships in Slovak proverbs	575
Kočiš, F. (Czechoslovakia): The cul- ture of speech utterance in the fa- mily	582
Gašparíková, V. (Czechoslovakia): The family and the tradition of sto- ry-teller	588
Kiliánová, G. (Czechoslovakia): The significance of the intergeneration re- lations for the transmission of folk prose in Kysuce region	593

Krekovičová, E. (Czechoslovakia):
 The position of family in the mechanism of functioning and transmission of songs in the village environment .

601

COMMENTARY

The jubilee of Ph. D. Michal Markuš (Adam Pranda)
 The development of interest in ethnographical family research and its presents day trends in western ethnography (Viera Urbancová) . . .

607

611

Ethnocultural character of the present day family in West Africa (Juraj Vámoš)
 International conference IKKKB in Szentendre (Ján Botík)
 Working seminar on ethnic processes (Magdaléna Paríková)
 Activity of the Slovak Ethnographic Society at the Slovak Academy of Sciences in 1982 (Peter Salner)

617

619

625

628

BOOKREVIEWS AND REPORTS

CONTENTS OF THE 31TH VOLUME

SÚČASNÁ RODINA AKO MIESTO PÔSOBENIA TRADÍCIÍ SPÔSOBU ŽIVOTA. TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ A CIELE ČESKOSLOVENSKEJ VÝSKUMNEJ ÚLOHY

BOŽENA FILOVÁ

Národopisný ústav SAV, Bratislava

Gnozeologický zámer úlohy — názov ktorej sa pre československé potreby špecifikoval, čím sa čiastočne i odlišil od názvu medzinárodne riešenej úlohy — je orientovaný na sledovanie súčasnej rodiny ako miesta, kde žijú a pôsobia tradície spôsobu života a kultúry ľudu (etnokultúrne tradície). Tento je organicky napojený na gnozeologický zámer celej hlavnej úlohy VIII-8-3 Štátneho plánu základného výskumu nášho ústavu na roky 1981—1985, ktorá komplexne rieši otázku o mieste a význame tradícií ľudovej kultúry v etape výstavby rozvinutej socialistickej spoločnosti.

Vedecký a spoločenský cieľ hlavnej úlohy sú v organickej väzbe a práve ich spojenie a pritom neuprednostnenie jedného pred druhým dovoľuje i špecifikáciu jednotlivých čiastkových úloh hlavnej úlohy, vymedzenie ich hraníc a metodiky tak, aby mohlo fungovať vnútorné prepojenie získaných poznatkov a potom zo snytetizujúceho poznatkového podkladu i možnosť vedeckej zovšeobecňujúcej interpretácie, použiteľnej však i v kultúrotvornej praxi našej spoločnosti. Impulzom pre vytýčenie hlavnej výskumnej úlohy boli však najmä potreby spoločenskej praxe. A to kon-

krétne potreba analýzy charakteru súčasného spôsobu života a kultúry najširších vrstiev pracujúceho ľudu v našej vlasti — ako objektu nášho bádania — ktorá nás viedla k hľadaniu tých jeho uzlových miest, cez ktoré môže pomôcť svojim doterajším i novým poznáním práve etnografická veda. Ak by sme tento zámer chceli v skratke rezumovať, ide tu zo strany vedy o potrebu upevniť a stabilizovať socialistickú spoločnosť, pričom nemáme na mysli obsahové zúženie tohto pojmu, napr. len na ekonomické zretele životnej úrovne, ale práve jeho komplexné chápanie. Preto potom pri voľbe prístupov k vedeckému skúmaniu, k analýze a interpretácii nastolenej úlohy vyvstala organicky problematika *tradícií* ako forma a špecifický mechanizmus spoločenského vedomia ľudstva, ako stabilizačný faktor života a dejinného kontínua ľudskej spoločnosti. Je to zároveň problematika, ktorá je etnografickej vede ako vede historickej najvlastnejšou a najvnútornejšou súčasťou. *Tradície spôsobu života a kultúry ľudu* — etnokultúrne tradície — chápe-me v širšom kategoriálnom zaradení ako fenomén kultúrnej aktivity ľudstva, kultúrny prínos nespočetných generácií,

jeho kultúrne dedičstvo, ktoré sa utvára transmissiou poznatkov a vedomostí, hodnotových systémov, noriem spôsobov správania a životných postojov z pokolenia na pokolenie, ako spôsob osvojovania, dodržiavania, ale aj inovovania tradícií v dialekticko-protirečivom procese boja protikladov.

Keď predpokladáme, že všetky čiastkové výskumné úlohy spomenutej hlavnej úlohy sa v súčasnej etape našich bádání sústreďujú na komplexné objasňovanie tradícií ľudovej kultúry dešifrovaním konkrétnych ciest historického utvárania mechanizmov vzniku a fungovania týchto tradícií — spoznávaním akejsi ich vnútornej „technológie“ — možno oprávnene očakávať, že ako výsledky prinesú potom i konkrétne poznatky, ktoré pomôžu rozpoznať progresívne, ale i regresívne zložky súčasného pôsobenia tradícií i ich príčiny. Takto získaný poznatkový fond etnografickej vedy o obsahových hodnotách a funkčných mechanizmoch pôsobenia tradícií spôsobu života a kultúry ľudu, konfrontovaný potom s poznatkami ostatných spoločenských vied, môže podľa nášho názoru pomôcť k utvoreniu konkrétnej teoretickej a praktickej výpovede, potrebnej pre proces utvárania a upevňovania duchovného obsahu spoločnosti rozvinutého socializmu, resp. k načrtnutiu prognóz v potrebách tohto druhu pre jeho ďalšie vývinové štádiá.

Pre možnosti hlbšej analýzy fungovania etnokultúrnych tradícií v súčasnosti, pre možnosti konkrétneho spoznávania ich dialektickej protirečivosti v kultúre a spôsobe života súčasnej socialistickej spoločnosti vybrala sa zámerne *rodina ako najmenšia kolektívna ľudská inštitúcia a dôležitý mikrorámec pôsobenia obsiahleho globálu tradícií spôsobu života celej spoločnosti*. Predpokladáme, že z výskumov rôznych ekológií pôsobenia tradícií spôsobu života v rodinách dedinských, robotníckych, mestských, v prostredí etnických kontak-

tovom i z ďalších špecifických tematických výskumných záberov v prostredí súčasnej rodiny, môže sa získať obraz o celom toku tradícií v rozpätí všetkých životných prejavov členov rodiny. Sledovaním štrukturálneho celku spôsobu života v rodine ako v najmenšom kolektívnom jadre danej spoločnosti, odhalia sa asi i doteraz skryté elementy tradícií, ktoré sú životaschopné, pozitívne a vhodné pre vývin kultúry a spôsobu života ľudu v rozvinutej socialistickej spoločnosti, ale i elementy a zložky brzdiace vývin tejto spoločnosti.

Obdobie vedeckotechnickej revolúcie akoby do iných súvislostí postavilo rodinu v jej funkcii utvárania životných motivácií, hodnotových orientácií, noriem správania, postojov, konkrétnych pracovných vedomostí i návykov potrieb medziľudskej komunikácie a kultúrnosti každodenného života socialistickeho človeka. Analýza obdobia od roku 1945 popri nevyvrátiteľných dokladoch o zvýšení ekonomickej, zdravotnej a vzdelanostno-kultúrnej úrovne všetkých rodín v ČSSR ukazuje, ako keby sa tieto vzdávali niektorých svojich základných a život ľudského rodu stabilizujúcich vlastností a znakov, zužujúc súčasné funkcie len na niektoré zretele ekonomickeho zabezpečovania, presnejšie najmä zvyšovania životnej úrovne svojich členov a len zúženého výchovného pôsobenia. A predsa už i doterajšie poznatky z výskumov pôsobenia tradícií spôsobu života v súčasnej, najmä vidieckej rodine, prinášajú okrem čiastkových upozornení na regresné znaky v nej i dôležitý a konkrétny poznatkový fond pre lepšie využitie prostredia rodiny v upevňovaní socialistickej humánnej motivácie života, pre spoznávanie podôb a mechanizmov tradícií, ktorými súčasná rodina ešte môže kontinuálne zakoreňovať a obnovovaním udržiavať *ako živý proces tvorbu socialistickeho obsahu kultúry ľudských vzťahov*.

Pre objasnenie teoretických výcho-

disk a cieľov československej výskumnej úlohy o etnografickom štúdiu súčasnej rodiny považujeme za potrebné najprv si pracovne upresniť charakteritiku pojmu *spôsob života*. Vychádzame pritom z poznatkov, že ujasnenie si samotného pojmu ovplyvní i teoretickú precízáciu problémového rozsahu výskumnej úlohy o rodine a potrebné metodologické a metodické prístupy konkrétnych výskumov v teréne.

Vychádzame pritom z chápania spôsobu života ako kategoriálneho systému etnografie — vedy o historickom vývine spôsobu života ľudstva. Podľa tohto definovania etnografia skúma spôsob života širokých vrstiev pracujúceho ľudu jednotlivých etnických celkov v ich historickom vývoji — a to i vo vývoji súčasnom — ako dynamický štrukturálny celok. V historickom zábere sleduje potom polytematicky celú štruktúru spôsobu života v rámci konkrétnej etnickej pospolitosti v jednotlivých vývinových obdobiach ako konkrétne etnokultúrne kontinuum. V tomto chápaní a definovaní spôsobu života ľudu ide vlastne o komplex všetkých životných prejavov jedinca v rámci celku — a teda i v spätnej väzbe celku na jedinca —, ktorý by sa dal nazvať i kultúrou každodenného života ľudu. Spôsob života ponímame teda ako syntézu týchto prejavov, ako vonkajšiu formu pre vyjadrenie vnútorného obsahu a zmyslu ľudského života.

Spôsob života rôznych politických systémov súčasného sveta dostáva sa do pozície ich znakovkej charakterizácie; prekračujúc svoju pôvodnú etnickú znakovosť nadobúda postupne triedne-politickú znakovosť príslušných systémov a stáva sa, alebo sa môže stať — ako to vidíme napr. v modelovaní a propagovaní tzv. amerického spôsobu života — vážnym nástrojom ideologickej a politickej ofenzívy týchto systémov. Túto okolnosť treba brať do úvahy i v pokusoch o interdisciplinárne vedecké rozpracovanie komplexnej koncepcie rozvi-

nutej socialistickej spoločnosti a jej modelovej konkretizácie. V súvislostiach týchto pokusov, kde sa vyhraňuje a vedecky kompletizuje i pojem *socialistický spôsob života*, dôležité pre ne ostávajú práve *historické a etnokultúrne aspekty*, ktoré etnografia sleduje pri spoznávaní spôsobu života etnických celkov vôbec a formovaní a upevňovaní socialistickeho spôsobu života zvlášť. Doterajšie výsledky vedeckého prístupu etnografom k tejto novej problematike predpokladajú systematickejšiu a ďalšiu konkrétno-historickú analýzu elementov i celku formujúceho sa spôsobu života vo všetkých vývinových fázach obdobia budovania socializmu v Československu. Z nej môže vzniknúť i vnútorná periodizácia a typologizácia. Domnievame sa, že na základe podobných rovnocenných konkrétnych poznatkov z ostatných krajín socializmu by potom bolo možné i spoznávanie jednotlivého, zvláštneho a všeobecného v utváraní socialistickeho spôsobu života v krajinách socialistickeho spoločenstva. Takáto suma poznatkov by bola potrebná nielen pre vzájomnú, akoby vnútrovedeckú komparáciu, ale najmä pre vedecky podložené uvedomelé formovanie a rozvíjanie spôsobu života ďalších vyšších fáz spoločnosti rozvinutého socializmu vôbec, pre jeho obranu a pre jeho prognózovanie.

Naše širšie úvahy o zaradení vedeckého rozpracovania súčasnej rodiny z hľadiska etnografie do naznačených globálnejších poznávacích súvislostí mali za cieľ oboznámiť s takýmto rámcom výskumov i ich spoločenského vyústenia práve na začiatku rozpracovávania spoločne riešenej problematiky a koordinácie výskumných prác.

Pokúsím sa stručne, podľa uvedeného širšieho zámeru, uviesť doterajšie výsledky rozpracovania úlohy a naznačiť jej ďalší vecný a časový harmonogram.

Po sympóziu v Černigove v r. 1979, kde sa prvýkrát porovnávali teoreticko-metodologické a ideologické východiská

rozpracovania výskumu súčasnej rodiny v jednotlivých národných etnografiách socialistických krajín, sa v dvoch ďalších rokoch tieto východiská v Československu overovali a kompletizovali výskumnou činnosťou v teréne. Ukázalo sa, že pri prvej fáze rozpracovania úlohy nie je možné obísť hĺbkové štúdium súčasnej rodiny ako inštitúcie. Malý tím, najmä mladých vedeckých pracovníkov, ktorí prezentuje svoje poznatky v predkladanom bloku štúdií, uverejnenom v tomto čísle časopisu Slovenský národopis, oboznamoval sa systematicky i s novšími orientáciami v rozpracovaní výskumov súčasnej rodiny v rámci iných spoločenskovedných disciplín. Tu sa sústreďoval najmä na všestrannejšie poznanie reálneho obrazu súčasnej rodiny a jej funkcií. I pre budúce etapy rozpracovania našej úlohy nemožno sa týmto výskumným orientáciám vyhnúť. Naopak, špecializované práce etnografov o *súčasnej rodine*, v ktorých sa dostatočne vyťažia i poznatky iných vedných disciplín o nej, budú žiadaným a spoľahlivým podkladom pre výskumy *súčasnej rodiny ako prostredia a miesta*, kde pôsobia a obnovujú sa svojím špecifickým spôsobom tradície spôsobu života. Ak túto okolnosť zdôrazňujeme, vedú nás k tomu skúsenosti z posledného obdobia, keď sa celá výskumná úloha o súčasnej rodine dosť často mylne chápala len v naznačenom zúženom výskume rodiny ako inštitúcie. Popri tom však výskum súčasnej rodiny, v tematickom rozpätí, aké sme načrtli úvodom a ďalej širšie objasníme, by skutočne nebol úspešný, ak by sme nesústredili základné a dostatočné poznatky o vývinových zmenách, ku ktorým došlo a dochádza v živote našej rodiny v období od roku 1945. Všetky tieto poznatky budú pravdepodobne potom poskytovať i podnety pre vytvorenie periodizácie sociálnoekonomických vývinových zmien súčasnej rodiny, naznačia kontúry jej typologic-

kého začlenenia, pre určenie ktorých budú hovoriť etnografické fakty a poznatky iných disciplín.

Pri ďalšej fáze rozpracovania úlohy sa bude pristupovať k rodine nielen ako k určujúcej štruktúre sociálnej komunikácie, v ktorej sa organizuje tok vnútorného informačného systému rodiny, ale kde sa organizuje a spracováva — vždy iným osobitým spôsobom — i mimorodinný informačný prílev. Predpokladá sa preto, že bádateľský tím čiastkovej úlohy (VIII-8-3/1) — „Včleňovanie pokrokových tradícií ľudovej kultúry do systému socialistickej kultúry a do života pracujúcich“, ktorý je pomerne početný a pracuje podľa svojho projektu vo viacerých výskumných témach, bude si môcť tieto — orientované viac na samostatné problémové okruhy celospoločenského významu — overovať v prostredí rodiny ako malej skupiny. Prepojenie výskumných metód a spoločné sústredenie tímov pri výskume v teréne do vytypovaných výskumných lokalít sa okrem uvedenej čiastkovej úlohy predpokladá i pri ďalšej, ktorá pod názvom „Socialistická vesnice — miesto a význam tradíc ve způsobu života a kultúre pracujúcich“ (VIII-8-3/2), už v projekte počítá s interdisciplinárnou účasťou pri výskume v teréne a aj pri spracovaní výsledkov. K vyskúšaným metódam tejto čiastkovej úlohy patrí výskum jednotlivých tém projektu v prostredí rodín danej lokality.

Ako sme to už naznačili vyššie, zvláštne poznatky očakávame pri výskume vybraných elementov (tém) a súčastí tradície spôsobu života v prostredí rôznych typov súčasnej rodiny. Sú to okrem iných témy: Význam rodiny pri formovaní pracovných návykov v tradičnom poľnohospodárstve (tu i zvláštna problematika medzigeneračnej opozície); Učenie práci a zručnosti v rodinách; Formovanie vkusových noriem a potreby výtvarnej aktivity; Obradová kultúra

a jej väzby medzi rodinou a lokálnou pospolitostou atď. Práve tu sa ukáže možnosť historickej komparácie spôsobov transmisie určitého elementu kultúry ľudu danej lokálnej pospolitosti v prostredí rodiny v minulosti a dnes. Ako to ukázali už niektoré príspevky tohto zamerania, uverejnené v tomto našom bloku, práve pri výskume vybraných tém ľudovej kultúry, kde sa použijú i poznatky o ich fungovaní v prostredí konkrétnej lokality v minulosti, sa najskôr priblížime rozpoznaníu mechanizmov fungovania tradícií a dozvieme sa ako hlboko a či vôbec sú vedomosti o nich uložené v súčasnej „ľudovej pamäti“. Domnievame sa, že dnes práve *poznatky o mechanizmoch pôsobenia tradícií* — tu myslíme na tradície vôbec — nie sú dostatočne ucelené, ale najmä vyťažené a to tak vo vede samej, ako aj v spoločenskej praxi. I my sami pri vyhľadávaní progresívnych hodnôt v kultúre a spôsobe života ľudu hľadáme predovšetkým obsahové hodnoty. Často sa potom žiaľ stáva, že ich i objavíme i začleníme do súčasného kultúrneho a spoločenského kolobehu a prekvapíme sa, ak sa z neho vytratia. Nezabezpečujeme im totiž súčasne v tomto kolobehu taký mechanizmus fungovania, ktorý by si pre ich osvojenie, opakovanie a zakorenenie vypracoval i záväznosť v stanoviskách k nim, v spôsoboch i normách ich udržiavania a ochrany, ale aj v sankciách za porušenie týchto noriem. Ak tu o týchto súčastiach pokrokových tradícií hovoríme širšie, robíme tak preto, lebo sa domnievame, že je to práve potreba uchovávaníu progresívnych elementov a ich pokračovania v živote spoločnosti vôbec, pre ktoré treba nájsť a do živého fungovania uviesť mechanizmy ich ochrany a rozvíjania.

I krátky náčrt teoretických východísk a cieľov československej výskumnej úlohy nepochybne odráža reálny stav pripravenosti našej vednej disciplíny

pre rozpracovanie tejto dôležitej problematiky. Sme na jej začiatku a bez predchádzajúcich väčších skúseností. V doterajšom vývine slovenskej, ale i celej československej etnografie bola otázka výskumu rodiny jednou z tém najmenej rozpracovaných. Až oživený záujem etnografie o výskum sociálnej skutočnosti po druhej svetovej vojne začal túto situáciu postupne meniť. A bol to ten istý záujem, ktorý v posledných desiatich rokoch akoby kvalitatívne vyzdvihol túto problematiku a zaradil ju medzi okruhy, ktorých poznanie má v tejto vede univerzálnu dôležitosť. Význam problematiky rodiny narastá aj v iných vedných disciplínach a tak ako tam i v etnografii prináša nebezpečenstvo extenzívneho záujmu tak vo vecnom, ako aj v hodnotiacom aspekte. Vyhlili sme sa v našom krátkom príspevku zámerné takému jej chápaniu, a tak sme azda práve preto nechtiac vynechali tie dôležité jej hľadiská, súvislosti a znaky, ktoré treba vybrať ako určujúce pri stavbe úlohy pre špecifické potreby vednej disciplíny i našej spoločnosti.

Gnozeologický zámer výskumnej úlohy na najbližšie obdobie, ktorý sme v našom príspevku chceli priblížiť práve v jeho základnom vedeckom a spoločenskom zmysle, vyžaduje skôr kvalitatívnu ako kvantitatívnu analýzu. Pri zaradení takýchto výsledkov do domácich medziodborových bádání a do koordinovaného riešenia problematiky etnografmi socialistických krajín stanú sa tieto potom skôr použiteľné a prospešné v širšom spoločnom prúde vedeckého poznávania a v spojenom úsilí vedy odovzdať ich potrebám spoločnosti, zo štúdia a výskumov ktorej vznikli.

LITERATÚRA

- 1 FILOVÁ, B.: Miesto a pôsobenie tradícií v spôsobe života súčasnej slovenskej vidieckej rodiny. Slov. Národop., 6, 1978, s. 269—277.

- 2 FILOVÁ, B.: Výskum kultúry a spôsobu života družstevnej dediny v kontexte úloh slovenskej národopisnej vedy. Slov. Národop., 27, 1979, s. 309—314.
- 3 FILOVÁ, B.: Integrácia československej etnografie a folkloristiky v rámci Štátneho plánu základného výskumu — výsledky a perspektívy. Slov. Národop., 27, 1979, s. 474—490.
- 4 LEŠČÁK, M.: Včeleňovanie pokrokových tradícií ľudovej kultúry do systému socialistickej kultúry a do života pracujúcich. Projekt čiastkovej úlohy VIII-8-3/1 Štátneho plánu základného výskumu na roky 1981—1985. Slov. Národop., 30, 1982, s. 6—16.
- 5 FROLEC, V.: Socialistická vesnice — místo a význam tradic ve způsobu života a kultuře pracujících. Projekt dílčího úkolu VIII-8-3/2 Státního plánu základního výzkumu na roky 1981—1985. Slov. Národop., 30, 1982, s. 17—39.
- 6 FILOVÁ, B.: Historické aspekty formovania spôsobu života v etape výstavby rozvinutej socialistickej spoločnosti. In: Teoretické a metodologické otázky dejín rozvinutej socialistickej spoločnosti ve svete závěrů XVI. sjezdu KSČ a XXVI. sjezdu KSSS, s. 13. ÚML ÚV KSČ Praha 1982, v tlači.

СОВРЕМЕННАЯ СЕМЬЯ КАК МЕСТО ВОЗДЕЙСТВИЯ ТРАДИЦИЙ ОБРАЗА ЖИЗНИ. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ИСХОДНЫЕ ПУНКТЫ И ЦЕЛИ ЧЕХОСЛОВАЦКОЙ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ЗАДАЧИ

Резюме

Гносеологический замысел данной задачи — название которой было в связи с чехословацкими потребностями уточнено, поэтому оно и несколько отличается от названия международно решаемой задачи — ориентирован на исследование современной семьи как места, в котором живут и действуют традиции образа жизни и культуры народа (этнокультурные традиции). Эта направленность органически связана с гносеологической направленностью главной задачи Государственного плана ведущего исследования нашего института на 1981—1985 гг., которая комплексно решит вопрос о месте и значении традиций народной культуры на этапе строительства развитого социалистического общества.

Научные и общественные цели всей этой главной задачи находятся в органической взаимосвязи и именно их связь позволяет уточнение специфики отдельных частных задач главной задачи, определение их границ и методики так, чтобы могла функционировать внутренняя взаимосвязь полученных знаний а далее на основе обобщенного варианта полученных данных можно было осуществить научно-обобщающую интерпретацию, которую можно будет использовать и в культурно-творческой практике нашего общества.

Непосредственным импульсом для постановки главной исследовательской задачи была потребность общественной практики. Конкретно, необходимость анализа характера современного образа жизни и культуры самых широких слоев населения, как объекта нашего исследования, которая нас вела к поиску тех его узловых пунктов, посредством которых в их исследовании может своими результатами помочь этнографическая наука. Если наш замысел кратко резюмировать, то можно сказать, что в данном случае речь идет о потребности укрепить и стабилизировать социалистическое общество, причем следует отметить, что содержательно мы не сужаем это понятие, например, только на экономические факторы, а стараемся рассмотреть его комплексно.

Поэтому потом при выборе способов научного исследования, анализа и интерпретации поставленной задачи органически встала проблематика **традиций**, как формы и специфики механизма общественного сознания человечества, как стабилизирующий фактор жизни человеческого общества. Вместе с тем эта проблематика этнографической науке как науке исторической наиболее близкая. Традиции образа жизни культуры народа (этнокультурные тради-

ции) понимаем как феномен культурной активности человечества, как культурные достижения многочисленных поколений людей, их культурное наследие, которое образуется трансмиссией знаний и сведений, систем ценностей, норм поведения и жизненных позиций из поколения в поколение, как способ освоения, соблюдения, но и обновления традиций в диалектически противоречивом процессе борьбы противоположностей.

Если предположить, что все частные исследовательские задачи в рамках главной задачи на современном этапе сосредоточены на комплексное объяснение традиций народной культуры дешифровкой конкретных путей исторического образования механизмов возникновения и функционирования этих традиций, то вполне оправдано можно ожидать что результаты принесут и конкретные сведения, которые помогут отличить прогрессивные но и регрессивные части современного влияния традиций и их причины.

Таким образом приобретенный фонд сведений этнографической науки о содержательных ценностях и функциональных механизмах воздействия традиций образа жизни и культуры народа сопоставленный со знаниями остальных общественных наук, может по мнению автора оказать помощь при разработке конкретных теоретических и практических результатов исследования, необходимых для процесса образования и укрепления духовного содержания общества развитого социализма, а также при разработке прогнозов при дальнейшем исследовании.

Для более глубокого анализа функционирования традиций в современности и для более конкретного рассмотрения их диалектической противоречивости в культуре и образе жизни современного социалистического общества была специально выбрана семья как самый маленький коллективный человеческий институт и важная микросреда влияния обширного комплекса традиций образа жизни всего общества. Автор предполагает, что исследованием различных экологий действия традиций образа жизни в семьях деревенских, рабочих, городских, в среде этнических контактов,

с учетом и других специфических исследований среды современной семьи можно получить целостный образ жизни традиций во всем многообразии жизненных проявлений членов семьи. Исследованием структурированной целостности образа жизни семьи, как самой маленькой коллективной ячейки общества вскроются до сих пор скрыты элементы традиций которые жизнедеятельны, позитивны и благоприятны для развития культуры и образа жизни народа в социалистическом обществе, но и элементы и части, которые являются тормозом развития этой общности.

Период научно-технической революции поставил семью в новые условия при выполнении ее функции образования жизненных мотиваций, ценностных ориентаций, норм поведения позиций конкретных трудовых знаний и навыки потребности межлюдской коммуникации и культурности каждодневной жизни социалистического человека. Анализ периода с 1945 г. наряду с бесспорными доказательствами о повышении экономического, здравоохранного и культурного уровня всех семей в ЧССР показывает, что они как бы отказались от некоторых важных и для жизни человеческого рода стабилизирующих своих свойств и черт, сужая современные функции только на экономические и воспитательные. И все же уже и полученные сведения исследований влияния традиций образа жизни в современной, особенно деревенской семье, приносят кроме частных предупреждений о регрессивных знаках в ней и конкретный познавательный фонд для лучшего использования среды семьи в укреплении социалистической гуманной мотивации жизни, для познания ценностей содержания и механизмов, которыми современная семья может преемственно укоренять и обновляя сохранять живой процесс становления социалистического содержания культуры человеческих отношений.

Для объяснения теоретических посылок и целей чехословацкой исследовательской задачи этнографического изучения современной семьи автор считает необходимым уточнить характеристику понятия образ жизни. При этом исходит из того факта, что выяснение самого понятия оказывает влияние и на теоретическую конкретизацию

всей амплитуды исследовательской задачи о семье. Образ жизни понимает как категориальную систему этнографии, науки об историческом развитии образа жизни человечества.

Автор считает, что этнография изучает образ жизни широких слоев трудящегося народа отдельных этнических целостностей в их историческом развитии вплоть до современности как динамическое структурное целое. В историческом разрезе таким образом исследует политематически всю структуру образа жизни в рамках конкретной этнической общности на отдельных этапах развития как конкретную этнокультурную преемственность. При таком понимании и определении образа жизни народа собственно говоря речь идет о комплексе всех жизненных проявлений индивидуума в рамках целого а также в обратной связи целого на индивидуум, который можно было бы назвать и культурой повседневной жизни народа. Образ жизни автор далее понимает как синтез этих проявлений, как внешнюю форму для выражения внутреннего содержания и смысла жизни человека. Образ жизни различных политических систем современного мира выдвигает на передний план определение их характерных признаков. Преодолевая свои первоначальные этнические признаки образ жизни постепенно приобретает классово-политические признаки соответствующих систем и становится, или может стать, как например при моделировании и пропаганде так называемого американского образа жизни, важным орудием идеологической и политической борьбы этих систем.

Если смысл научно-исследовательской деятельности этнографии при изучении формирования социалистического образа жизни включить в более широкие и для этой деятельности логические связи, потребностей интердисциплинарной научной разработки комплексной концепции развитого социалистического общества и его модельной конкретизации, то в таком случае с необходимостью выступает потребность этнографического исследования образа жизни в современной семье как части в целом. Здесь надо иметь в виду те возможности, которые такому анализу, но и потребностям прогнозирования предоставляет

эта среда, с познаваемыми и научно постижимыми признаками своего ежедневного функционирования.

Автор считает нужным зачленить смысл и цель этнографического исследования современной семьи в более широкие познавательные рамки этой проблематики именно в начале конкретной совместно выполняемой разработки задачи, т. е. на этапе, когда уточняется план будущих координированных исследовательских работ в рамках сотрудничества этнографов социалистических стран.

В другой части автор знакомит с конкретными результатами и планами разработки данной задачи в Чехословакии. После симпозиума в 1979 г. в Чернигове, где сравнивались теоретико-методологические исходные посылки разработки исследования современной семьи в отдельных национальных этнографиях стран социалистического содружества, в последующие два года в Чехословакии эти исходные данные проверялись и обобщались непосредственным исследованием конкретных семей. Оказалось, что в первой фазе разработки задачи нельзя обойти потребность глубокого изучения современной семьи как института. Поэтому может показаться, что и дальнейший этап работы будет ориентирован в таком узком направлении, но это не так. В другой фазе разработки задачи количество исследователей увеличилось. Самостоятельные темы и проблемные круги народной культуры, которые до сих пор изучались в основном в рамках локальной общности, или в среде других малых групп, начинают проверяться и в среде семьи как определяющей структуре социальной коммуникации, в которой организуется не только поток внутренней информационной системы семьи, но организуется и обрабатывается и внесемейный информационный прилив. О первых результатах таким образом поставленной исследовательской задачи говорили на симпозиуме исследователи из Чехословакии их статьи являются составной частью блока статей под названием „Роль семьи в этнокультурных процессах в условиях социализма“, который публикуется в этом номере журнала „Словенски народопис“.

DIE GEGENWÄRTIGE FAMILIE ALS WIRKUNGSORT DER TRADITIONEN DER LEBENSWEISE. — THEORETISCHE AUSGANGSPUNKTE UND ZIELE DER TSCHECHOSLOWAKISCHEN FORSCHUNGSAUFGABE

Zusammenfassung

Das gnoseologische Vorhaben dieser Aufgabe — deren Benennung für tschechoslowakische Bedürfnisse spezifiziert wurde, wodurch sie sich von der Benennung der international gelösten Aufgabe teilweise unterschieden hat — ist auf die Verfolgung der gegenwärtigen Familie orientiert als eines Ortes, wo die Traditionen der Lebensweise und der Kultur des Volkes (ethnokulturelle Traditionen) leben und wirken. Dieses Vorhaben ist an das gnoseologische Vorhaben der Hauptaufgabe des Staatsplans der Grundforschung unseres Instituts für die Jahre 1981—1985 organisch angeknüpft, die die Frage des Ortes und der Bedeutung der Traditionen der Volkskultur in der Etappe des Aufbaus der entwickelten sozialistischen Gesellschaft komplex löst.

Das wissenschaftliche und gesellschaftliche Ziel der ganzen Hauptaufgabe sind organisch verknüpft und gerade ihre Verbindung erlaubt die Spezifikation der einzelnen Teilaufgaben der Hauptaufgabe, die Bestimmung ihrer Grenzen und ihrer Methodik so, dass die innere Verknüpfung der gewonnenen Erkenntnisse funktionieren kann und dann aus der synthetisierenden Erkenntnisunterlage auch die wissenschaftlich-verallgemeinernde Interpretation möglich ist, die auch in der kulturbildenden Praxis dieser Gesellschaft benützlich ist.

Der Impuls für die Festsetzung der Forschungsaufgabe waren die Bedürfnisse der gesellschaftlichen Praxis, konkret die Notwendigkeit der Analyse des Charakters der gegenwärtigen Lebensweise und der Kultur der breitesten Schichten der Bevölkerung — als des Objektes unserer Forschung —, die uns zum Suchen ihrer Knotenstellen geführt hat, wobei gerade die ethnographische Wissenschaft durch ihre bisherigen und neuen Erkenntnisse helfen kann. Wenn wir dieses Vorhaben kurz resümieren, geht es um die Notwendigkeit die sozialistische Gesellschaft zu stärken und zu stabilisieren, wobei wir nicht die inhaltliche Verengung dieses Begriffs z. B.

nur auf die ökonomischen Gesichtspunkte sondern eher seine komplexe Auffassung im Sinn haben.

Deshalb ist dann bei der Auswahl der Arten der wissenschaftlichen Forschung, der Analyse und der Interpretation der gestellten Aufgabe die Problematik der Traditionen organisch in den Vordergrund getreten als eine Form und ein spezifisches Mechanismus des gesellschaftlichen Bewusstseins der Menschheit, als ein Stabilisierungsfaktor des Lebens der menschlichen Gesellschaft. Es ist zugleich auch eine Problematik, die der eigenste Bestandteil der ethnographischen Wissenschaft als einer historischen Wissenschaft ist. Die Traditionen der Lebensweise und der Kultur des Volkes (ethnokulturelle Traditionen) fassen wir als ein Phänomen der kulturellen Aktivität der Menschheit auf, als den kulturellen Beitrag unzähliger Generationen, ihr Kulturerbe, das auch die Transmission der Kenntnisse und des Wissens, der Wertssysteme, der Normen der Verhaltensweise und der Lebenseinstellungen von einer Generation zur anderen gebildet wird, als eine Art der Aneignung, der Einhaltung aber auch der Innovation der Traditionen im dialektisch widersprüchlichen Prozess des Kampfes der Gegensätze.

Wenn wir voraussetzen, dass alle Teilaufgaben der Forschung in der erwähnten Hauptaufgabe sich in der gegenwärtigen Etappe auf die komplexe Erklärung der Traditionen der Volkskultur durch Deschiffrieden der konkreten Wege der historischen Bildung der Mechanismen der Entstehung und des Funktionierens dieser Traditionen konzentrieren, kann man berechtigt erwarten, dass sie als Ergebnisse dann auch konkrete Erkenntnisse bringen werden, die helfen werden die progressiven aber auch die regressiven Bestandteile der gegenwärtigen Wirkung der Traditionen und auch ihre Ursachen zu unterscheiden.

Der auf diese Weise gewonnene Erkenntnisfonds der ethnographischen Wissenschaft über die Inhaltswerte und Funktionsmechanismen der Wirkung der Tradi-

tionen der Lebensweise und der Kultur des Volkes, der dann mit den Erkenntnissen der anderen Gesellschaftswissenschaften konfrontiert wird, kann nach der Ansicht der Verfasserin der Bildung der Konkreten theoretischen und praktischen Aussage helfen, die für den Prozess der Bildung und der Festigung des geistigen Inhalts der Gesellschaft des entwickelten Sozialismus bzw. zum Abriss der Prognosen der Bedürfnisse dieser Art für seine weiteren Entwicklungsstadien notwendig ist.

Für die Möglichkeiten einer tieferen Analyse des Funktionierens der Traditionen in Gegenwart und für die Möglichkeiten der konkreten Erkennung ihrer dialektischen Widersprüche in der Kultur und in der Lebensweise der gegenwärtigen sozialistischen Gesellschaft wurde absichtlich *die Familie als die kleinste kollektive Institution der Menschen und ein wichtiger Mikrorahmen der Wirkung des umfangreichen Globals der Traditionen der Lebensweise der ganzen Gesellschaft* gewählt. Die Verfasserin setzt voraus, dass aus den Forschungen der verschiedenen Ökologien der Wirkung der Traditionen der Lebensweise in den Familien auf dem Dorfe, in den Arbeiterfamilien, in den Städten, in den Milieus des ethnischen Kontakts und aus weiteren spezifischen Forschungsaufnahmen der Umgebung der gegenwärtigen Familie ein Bild des ganzen Verlaufs der Traditionen in der Reichweite aller Lebensäußerungen der Mitglieder der Familie gewonnen werden kann. Durch die Verfolgung des strukturellen Ganzen der Lebensweise der Familie als des kleinsten kollektiven Kerns der ganzen Gesellschaft werden bisher verborgene Elemente der Traditionen entdeckt, die lebensfähig sind, positive und für die Entwicklung der Kultur und der Lebensweise des Volkes in der sozialistischen Gesellschaft geeignete Elemente aber auch Elemente und Bestandteile, die die Entwicklung dieser Gesellschaft hemmen.

Die Periode der wissenschaftlich-technischen Revolution hat die Familie in andere Zusammenhänge gestellt in ihrer Funktion der Bildung der Lebensmotivationen, Wertorientationen, Verhaltensnormen, Einstellungen, der konkreten Kenntnisse und der Gewohnheit der Bedürfnisse der Kommu-

nikation zwischen den Menschen und des Kulturstands des alltägigen Lebens des sozialistischen Menschen. Die Analyse der Periode seit dem Jahre 1945 zeigt neben den unwiderlegbaren Beweisen der Erhöhung des ökonomischen, gesundheitlichen und kulturellen Niveaus aller Familien in der ČSSR, als ob diese Familien auf einige ihre Grundeigenschaften und Merkmale, die das Leben des menschlichen Geschlechts stabilisieren, verzichten würden, indem sie die gegenwärtigen Funktionen nur auf einige Gesichtspunkte der ökonomischen Sicherstellung und der Erziehungswirkung verengen. Und doch schon auch die bisherigen Erkenntnisse aus den Forschungen der Wirkung der Traditionen der Lebensweise in der gegenwärtigen besonders der Dorffamilie bringen ausser den Teilhinweisen auf die Regressmerkmale in ihr auch einen konkreten Erkenntnisfonds für die bessere Ausnützung der Umgebung der Familie bei der Festigung der sozialistischen humanen Lebensmotivation, für das Erkennen der Gestalten und Mechanismen, mit deren Hilfe die gegenwärtige Familie die Bildung des sozialistischen Inhalts der Kultur der menschlichen Beziehungen kontinuierlich einwurzeln und durch Erneuerung als einen lebendigen Prozess erhalten kann.

Für die Erklärung der theoretischen Ausgangspunkte und der Ziele der tschechoslowakischen Forschungsaufgabe durch das ethnographische Studium der gegenwärtigen Familie hält die Verfasserin für notwendig die Charakteristik des Begriffs der Lebensweise zu präzisieren. Dabei geht sie von der Erkenntnis aus, dass das Klarmachen des Begriffs selbst auch die theoretische Präzisierung des Problemumfangs der Forschungsaufgabe über die Familie beeinflusst. Sie fasst die Lebensweise als ein Kategoriensystem der Ethnographie, der Wissenschaft von der historischen Entwicklung der Lebensweise der Menschheit auf.

Nach der Ansicht der Verfasserin studiert die Ethnographie die Lebensweise der breiten Schichten des arbeitenden Volkes der einzelnen ethnischen Ganzen in ihrer historischen Entwicklung bis zur Gegenwart als ein dynamisches strukturelles Ganze. In historischer Aufnahme verfolgt

sie dann polythematisch die ganze Struktur der Lebensweise im Rahmen der konkreten ethnischen Gemeinschaft in einzelnen Entwicklungsperioden als ein konkretes ethnokulturelles Kontinuum. Bei dieser Auffassung und Definierung der Lebensweise des Volkes geht es eigentlich um den Komplex aller Lebensäußerungen des Einzelnen im Rahmen des Ganzen — also auch in der Rückverbindung des Ganzen mit dem Einzelnen —, die auch die Kultur des täglichen Lebens des Volkes genannt werden könnte. Die Lebensweise fasst die Verfasserin dann als eine Synthese dieser Erscheinungen auf, als eine äussere Form für die Erklärung des inneren Inhalts und des Sinns des menschlichen Lebens. Die Lebensweise der verschiedenen politischen Systeme der gegenwärtigen Welt gerät in die Position ihrer Merkmalcharakterisierung. Ihre ursprünglichen Merkmale überschreitend gewinnt die betreffenden Systeme und wird zu einem ernststen Werkzeug der ideologischen und der politischen Offensive dieser Systeme oder sie kann es werden — wie es z. B. bei der Modellierung und Propagation der amerikanischen Lebensweise der Fall ist.

Wenn der Sinn der wissenschaftlichen Forschungstätigkeit der Ethnographie bei der Forschung der Formierung der sozialistischen Lebensweise sich in breitere und für diese Tätigkeit logische Zusammenhänge der Notwendigkeit einer interdisziplinären wissenschaftlichen Verarbeitung der komplexen Konzeption der entwickelten sozialistischen Gesellschaft und ihrer Modellkonkretisierung eingliedert, dann tritt die Notwendigkeit der ethnographischen Forschung der Lebensweise in der gegenwärtigen Familie als in einem Teil des Ganzen klarer und dringlicher auf. Es ist eben wegen der Möglichkeiten, die diese Umgebung mit erkennbaren und wissenschaftlich feststellbaren Merkmalen ihres alltägigen Funktionierens für eine solche Analyse aber auch für die Bedürfnisse des Prognostizierens bietet.

Die Verfasserin hält es für wichtig den Sinn und das Ziel der ethnographischen Forschung der gegenwärtigen Familie in breitere Zusammenhänge der Erkenntnis dieser Problematik einzugliedern eben am Anfang der konkreten Verarbeitung der

gemeinsam gelösten Aufgabe, also in der Etappe, wann der Plan der künftigen koordinierten Forschungsarbeit im Rahmen der Zusammenarbeit der Ethnographen der sozialistischen Länder präzisiert wird.

Im weiteren Teil gibt die Verfasserin die konkreten Ergebnisse und die Pläne der Verarbeitung der gegebenen Aufgabe in der Tschechoslowakei bekannt. Nach dem Symposium im Jahre 1979 in Černigov, wo die theoretisch-methodologischen Ausgangspunkte der Verarbeitung der Forschung der gegenwärtigen Familie in den einzelnen nationalen Ethnographien der Länder der sozialistischen Gemeinschaft verglichen wurden, wurden in weiteren zwei Jahren diese Ausgangspunkte in der Tschechoslowakei überprüft und durch die Forschungstätigkeit im Terrain vervollständigt. Es hat sich gezeigt, dass es bei der ersten Phase der Verarbeitung der Aufgabe nicht möglich ist die Notwendigkeit des Tiefenstudiums der gegenwärtigen Familie als Institution zu umgehen. Es könnte deshalb irrtümlicherweise scheinen, dass auch das weitere Stadium der Arbeit sich nur auf die in dieser Weise verengte Forschungsaufnahme orientieren wird. In der weiteren Phase der Verarbeitung wurde das Team der Forscher erweitert. Es wird begonnen die selbständigen Themen und Problemkreise der Volkskultur, die bisher meist im Rahmen der lokalen Gesellschaft oder in der Umgebung anderer kleiner Gruppen erforscht wurden, auch in der Umgebung der Familie, als der bestimmenden Struktur der sozialen Kommunikation zu überprüfen, in der nicht nur der Fluss des inneren Informationssystems der Familie organisiert wird aber es wird auch der Informationszufluss ausserhalb der Familie organisiert und verarbeitet. Die ersten Ergebnisse der so aufgefassten Aufgabe haben am Symposium die einzelnen Forscher aus der Tschechoslowakei vorgetragen und sie sind Bestandteil des vorgelegten Blocks der Studien unter der Benennung „Die Aufgabe der Familie in ethnokulturellen Prozessen im Sozialismus“, die in dieser Nummer der Zeitschrift „Slovenský národopis“ veröffentlicht werden.

Slovenský národopis

Časopis Národopisného ústavu Slovenskej
akadémie vied

Ročník 31, 1983, číslo 3—4

Vychádza štyri razy do roka
Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej
akadémie vied

Hlavná redaktorka
Čl. kor. SAV BOŽENA FILOVÁ

Výkonná redaktorka
PhDr. VIERA GAŠPARÍKOVÁ, CSc.

Tajomníčka redakcie
PhDr. Zora Vanovičová

Typografia: *Eva Kovačevičová*

Redakčná rada: PhDr. Ján Botík, CSc.,
PhDr. Soňa Burlasová, CSc., doc. PhDr.
Václav Frolec, CSc., doc. PhDr. Emília
Horváthová, CSc., PhDr. Soňa Kovačevičová,
CSc., PhDr. Igor Krištek, CSc., PhDr.
Milan Leščák, CSc., doc. PhDr. Ján Michálek,
CSc., PhDr. Ján Mjartan, DrSc., doc.
PhDr. Štefan Mruškovič, CSc., PhDr.
Viera Nosáľová, CSc., PhDr. Adam Pranda,
CSc., prof. PhDr. Antonín Robek, DrSc.

Redakcia: 813 64 Bratislava, Klemensova 19
Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného
povstania, n. p., Martin

Registr. zn. F 7091

Jednotlivé číslo Kčs 20,—; celoročné pred-
platné Kčs 80,—

Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma
PNS — ÚED, Bratislava, ale aj každá
pošta a doručovateľ. Objednávky do za-
hraničia vybavuje PNS — Ústredná expe-
dičia a dovoz tlače, Gottwaldovo nám. 6,
884 19 Bratislava.

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej aka-
adémie vied, 1983

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Института этнографии Словацкой Ака-
демии Наук

Год издания 31, 1983, № 3—4

Издается четыре раза в год

«ВЕДА», издательство Словацкой Академии
Наук

Редакторы Д-р Божена Филова и Д-р Вера
Гашпарикова

Адрес редакции: 813 64 Братислава, Клемен-
сова 19

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift des Ethnographischen Institutes
der Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Jahrgang 31, 1983. Nr. 3—4. Erscheint vier-
mal im Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der
Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Redakteure PhDr. Božena Filová und
PhDr. Viera Gašpariková

Redaktion: 813 64 Bratislava, Klemenso-
va 19

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Ethnographic Institute of
the Slovak Academy of Sciences

Volume 31, 1983, No. 3—4

Published quarterly by VEDA, the Pub-
lishing House of the Slovak Academy of
Sciences

Managing Editors PhDr. Božena Filová
and PhDr. Viera Gašpariková

Editor: 813 64 Bratislava, Klemensova 19

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'Ethnographie de
l'Académie slovaque des sciences

Anné 31, 1983, No. 3—4

Paraît quatre fois par an, Editions de VE-
DA, maison d'édition de l'Académie slova-
que des sciences

Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et
PhDr. Viera Gašpariková

Rédaction: 813 64 Bratislava, Klemensova
19

Distributed in the socialist countries by
SLOVART Ltd., Leningradská 11, Brati-
slava, Czechoslovakia, Distributed in West
Germany and West Berlin by KUBON
UND SAGNER, D-8000 München 34, Post-
fach 68, Bundesrepublik Deutschland. For
all other countries, distribution rights are
held by JOHN BENJAMINS, B. V., Peri-
odical Trade, Amsteldijk 44, 1007 HA Am-
sterdam HOLLAND

